

QUYI AMUDARYO IQTISODIY RAYONINING O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IQTISODIYOTIDAGI TUTGAN O‘RNI.

Allayorova Dildora

UrDU 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mustaqil O‘zbekiston Respublikasi, uning 12 ta viloyat, Qoraqalpog‘iston respublikasi, poytaxt Toshkent shahri boshchiligida har biri va birgalikda o‘ziga xos iqtisodiy makon jahon hamjamiyatida esa yagona geosiyosiy tizimni tashkil etadi. Respublikamiz iqtisodiyoti mustaqillik yillarida bir muncha rivojlandi. Jumladan yoqilg‘i energetika va oziq -ovqat xavfsizligiga katta e‘tibor berildi. Ko‘pchilik sanoat tarmoqlari ham rivojlanib bordi. Ayniqsa yengil sanoat tarmoqlari bir muncha kengaydi. Yengil sanoat korxonalari jixozlarini modernizatsiyalanishi, zamonaviy texnika vositalari bilan ta‘minlanishi, xalqaro munosabatlarning yaxshilanishi, chet el kompaniyalari bilan qo‘shma korxonalar faoliyatlari yaxshilanishi bilan anchayin rivojlanganligini ko‘rishimiz mumkin. O‘zbekiston Respublikasi huddudida sanoat tarmoqlari tarkibi turlicha, hududiy xususiyatlari bilan bog‘liq holda rivojlangan. Bunda bir qator omillarni sanab o‘tishimiz mumkin. Masalan: ishlab chiqarish kuchlarining hududiy tarkibi, resurslar bilan ta‘minlanishi, energetika tizimi va boshqalar. Ushbu maqolada shunday hududiy xususiyatlari bilan ajralib turuvchi Quyi Amudaryo Iqtisodiy rayoni yengil sanoati tarmoqlarining hududiy xususiyatlari qisqacha tanishib chiqishimiz mumkin.

Kalit so‘zlar: Iqtisodiy rayonlar, YIM, hudud, savdo aylanmasi, ekologik hudud, yengil sanoat, oziq-ovqat sanoati, paxta tozalash korxonalari, fabrikalar, zavodlar, qo‘shma korxonalar, ipakchilik, ip yigirish korxonalari.

РОЛЬ НИЖНЕАМУДАРЬИНСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЁНА В ЭКОНОМИКЕ РЭСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.

Аллаярова Дилдора

Студент 1 курса магистратуры УрГУ

Аннотация: Абстрактный. Независимая Республика Узбекистан, ее 12 областей, Республика Каракалпакстан, каждая под руководством столицы Ташкента, вместе со своим уникальным экономическим пространством образуют единую геополитическую систему в мировом сообществе. Экономика нашей республики за годы независимости несколько развилась. В частности, большое внимание было уделено топливной энергетике и безопасности пищевых продуктов. Развивались также многие отрасли промышленности. В частности, несколько расширилась легкая промышленность. Мы видим, что предприятия легкой промышленности получили большое развитие благодаря модернизации оборудования, оснащению современным оборудованием, улучшению международных связей, совершенствованию деятельности совместных предприятий с иностранными компаниями. На территории Республики Узбекистан состав отраслей промышленности складывался по-разному в зависимости от территориальных особенностей. Мы можем перечислить здесь ряд факторов. Например: региональный состав производительных сил, снабжение ресурсами, энергосистема и т.д. В данной статье мы можем кратко ознакомиться с территориальными особенностями отраслей легкой промышленности Нижнеамударьинского экономического района, которые отличаются такими территориальными характеристиками.

Ключевые слова: Экономические районы, ВВП, площадь, торговый оборот, экологическая зона, легкая промышленность, пищевая промышленность, хлопкоочистительные предприятия, фабрики, заводы, совместные предприятия, шелковая промышленность, прядильные предприятия.

THE PLACE OF THE LOWER AMU DARYA ECONOMIC REGION IN THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Allayorova Dildora

1st year master's student of UrSU

Abstract: The independent Republic of Uzbekistan, its 12 regions, the Republic of Karakalpakstan, each under the leadership of the capital city of Tashkent, together with its own unique economic space, form a single geopolitical system in the world community. The economy of our republic developed somewhat during the years of independence. In particular, great attention was paid to fuel energy and food safety. Many industries also developed. Light industries in particular expanded somewhat. We can see that light industrial enterprises have been greatly developed with the modernization of equipment, provision of modern equipment, improvement of international relations, improvement of activities of joint ventures with foreign companies. In the territory of the Republic of Uzbekistan, the composition of industrial sectors has developed in different ways, depending on the territorial characteristics. We can list a number of factors in this. For example: regional composition of production forces, supply of resources, energy system, etc. In this article, we can briefly get acquainted with the territorial characteristics of the light industry sectors of the Lower Amudarya Economic Region, which are distinguished by such territorial characteristics.

Keywords: Economic regions, GDP, area, trade turnover, ecological area, light industry, food industry, cotton ginning enterprises, factories, plants, joint ventures, silk industry, spinning enterprises.

Kirish

Mustaqil O'zbekiston miliy iqtisodiyotini mustahkamlashda uning geosiyosiy tizimining uzviy qismi bo'lgan har bir mintaqaning o'ziga xos munosib o'rni bor. Shu jihatdan Quyi Amudaryo iqtisodiy rayoni ham respublika miqyosidagi hududiy mehnat taqsimotida sanoat va qishloq xo'jaligining ba'zi tarmoqlariga ixtisoslashuvi asosida ajralib turadi. Shunday jixatlari hisobga olingan holda Quyi Amudaryo iqtisodiy rayoni - Qoraqalpog'iston Respublikasi va Xorazm viloyatlari hududlaridan tarkib topgan (Soliyev . 1998). Quyi Amudaryo iqtisodiy rayoni Respublikamizda hududi bo'yicha eng katta bo'lib , yuqorida aytib o'tganimizdek Qoraqalpog'iston respublikasi va Xorazm viloyatlarini o'z ichiga oladi. Maydoni 172 , 6 ming km.kv bu mamlakatimiz umumiy maydonining 38, 5 % i demakdir. U Respublika hududining eng chekka shimol, shimoli – g'arbida , markaziy shaharlardan ancha uzoqda , global tus olgan ekologik jixatdan muammoli Orol dengizi ta'sir etgan ekologik hududda joylashgan . Aynan ana shunday o'ziga xos geografik (iqtisodiy, geosiyosiy va ekologik geografik) o'rin uning ijtimoiy iqtisodiy rivijlanish xususiyatlarini belgilab beradi. Rayon hosil qiluvchi omil uning Amudaryo quyi qismida joylashganligidir. Bu rayon ikki, ma'lum ma'noda bir- biriga o'xshamagan ma'muriy birlikdan tashkil topgan.

Asosiy qism : Mamlakatimiz hududiy mehnat taqsimotida Quyi Amudaryo rayoni agrar – industrial mintaqa sifatida ajralib turadi . Uning xissasiga O‘zbekistonning 6,3 % YIM , 9,9 % (2022-yil, yanvar holatiga ko‘ra)sanoat va qishloq xo‘jaligi maxsuloti to‘g‘ri keladi. Rayonning tashqi iqtisodiy faoliyati sust : u mamalakat tashqi savdo aylanmasining bor yo‘g‘i 2,2 % ini tshkil etadi. Qoraqalpog‘iston Respublikasi yalpi hududiy maxsuloti 2023 yil- yanvar – sentabr holatiga ko‘ra 103,4 % ni tashkil etgan bo‘lsa 2024- yil yanvar sentabr holatiga ko‘ra 106,5 % ni tashkil etgan . Rayon iqtisodiyotini alohida Qoraqalpog‘iston respublikasi va Xorazm viloyati kesimida ko‘rib chiqadigan bo‘lsak, Qoraqalpog‘iston respublikasi paxta yetishtirish, paxta tozalash , oziq – ovqat sanoatida bir qator dehqonchilik mahsulotlarini yetishtirish, qayta ishlash imkoniyatiga ega hudud hisoblanadi. Xorazm viloyati esa bir qator yengil sanoat tarmoqlarining rivojlanganligi, hududiy mehnat taqsimotida ishlab chiqarish kuchlarining to‘g‘ri taqsimlanganligi bilan ajralib turadi. Iqtisodiy rayondagi yengil sanooat korxonalar va zavodlar, ularda tayyorlanadigan mahsulotlar turlariga to‘xtaladigan bo‘lsak:

1. Tarmoqning asosiy yo‘nalishlari

Quyi Amudaryo iqtisodiy rayonida yengil sanoat quyidagi tarmoqlarni o‘z ichiga oladi:

- **To‘qimachilik sanoati:** Paxta xomashyosini qayta ishlash va undan tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish.
- **Tikuvchilik va trikotaj mahsulotlari:** Aholining ehtiyojlarini qondirishga yo‘naltirilgan kiyim-kechak ishlab chiqarish.
- **Charm-poyabzal sanoati:** Mahalliy xomashyo asosida charm va poyabzal mahsulotlari ishlab chiqarish.
- **Gilamchilik:** Xalq amaliy san‘ati elementlari asosida gilamlar ishlab chiqarish.

2. Rivojlanish omillari

- **Mahalliy xomashyo bazasi:** Rayon paxta yetishtirish bo‘yicha mamlakatda yetakchi hududlardan biri bo‘lib, bu to‘qimachilik sanoati rivojlanishini ta‘minlaydi.
- **Mehnat resurslari:** Hududda mehnatga layoqatli aholi ko‘pligi ishlab chiqarish jarayonlarini qulaylashtiradi.
- **Transport infratuzilmasi:** Amudaryo orqali yuk tashish va yo‘l tarmoqlarining rivojlanganligi mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarga yetkazib berishni osonlashtiradi.
- **Iqtisodiy zonalar:** Ayniqsa, Xorazm viloyatidagi iqtisodiy zonalar yengil sanoat korxonalarining faoliyatini qo‘llab-quvvatlamoda.

3. Korxonalar va ularning o‘rni

- **Urganch to‘qimachilik kombinati:** Rayonning eng yirik to‘qimachilik sanoati korxonasi bo‘lib, paxtadan tayyor mahsulotlar ishlab chiqaradi.
- **Nukusdagi trikotaj fabrikasi:** Asosiy mahsulotlari trikotaj kiyimlar va sport kiyimlari.

Xiva gilamchilik ustaxonalari: Mahalliy xomashyo asosida gilam va boshqa hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqaradi.

4. Mavjud muammolar

- Xomashyo yetkazib berishdagi uzilishlar.
- Zamonaviy texnologiyalar yetishmovchiligi.
- Mahalliy va xalqaro bozorda raqobatbardoshlikni oshirish zaruriyati.

Yengil sanoatning ahamiyati

Quyida Amudaryo iqtisodiy rayoni uchun yengil sanoat:

- **Bandlik darajasini oshirish:** Hududdagi aholini ish bilan ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.
- **Eksport imkoniyatlari:** Mahalliy mahsulotlarni xalqaro bozorlarga chiqarish orqali valyuta tushumini ko'paytiradi.
- **Hududiy rivojlanish:** Hududning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar.

Xulosa

Quyida Amudaryo iqtisodiy rayoni O'zbekistonda yengil sanoatning rivojlanishi uchun muhim hududlardan biridir. Bu yerda paxta, ipak va boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish bilan birga, yengil sanoat tarmoqlari ham faol rivojlanmoqda. Ushbu iqtisodiy rayonning yengil sanoati turlari orasida to'qimachilik, tikuvchilik, poyabzal ishlab chiqarish va boshqa qo'shimcha sanoat tarmoqlari mavjud. Rayonning yengil sanoati o'zining xom ashyo bazasi, ishchi kuchi va geografik joylashuvi bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, quyi Amudaryo iqtisodiy rayoni mamlakatning boshqa hududlariga nisbatan ko'proq ijtimoiy-iqtisodiy muammolarga duch kelishi mumkin. Bular ichida infratuzilma yetishmovchiligi, zamonaviy texnologiyalarni joriy etishda kechikishlar va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishda mavjud bo'lgan qiyinchiliklar mavjud.

Takliflar

1. Infratuzilmalarni yaxshilash: Yengil sanoatni rivojlantirish uchun transport va logistika infratuzilmalarini modernizatsiya qilish zarur. Bu o'z navbatida mahsulotlarni tez vaqt ichida yetkazib berishni ta'minlaydi.
2. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish: Sanoatda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarishni optimallashtirish va sifatni oshirish mumkin. Innovatsion yechimlar va avtomatlashtirilgan uskunalardan foydalanish orqali xarajatlarni kamaytirish lozim.
3. Malakali ishchilar tayyorlash: Yengil sanoatda malakali kadrlar tayyorlash uchun ta'lim muassasalari bilan hamkorlik qilish zarur. Ishchilarni yangi texnologiyalar bo'yicha o'qitish orqali ularning malakasini oshirish mumkin.
4. Raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarish: Mahalliy xom ashyo asosida raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarishga e'tibor qaratish lozim. Bu nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro bozorda ham muvaffaqiyatli bo'lish imkonini beradi.
5. Investitsiyalar jalb etish: Tashqi investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish zarur. Investorlar uchun foydali dasturlar va imtiyozlarni taklif qilish orqali yangi loyihalarni amalga oshirish mumkin.

6. Tadbirkorlik faoliyatining rag'batlantirilishi: Kichik va o'rta biznesni rivojlantirish maqsadida tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantiruvchi dasturlar yaratishga e'tibor qaratilishi kerak. Bu takliflar Quyi Amudaryo iqtisodiy rayonining yengil sanoatini yanada rivojlantirishga yordam beradi hamda hududning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Karimov I.A.** "O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish yo'li". Toshkent, "O'zbekiston", 1995.
2. **Islomov Z.I.** "O'zbekiston iqtisodiy geografiyasi". Toshkent, 2010.
3. **Jo'raboyev N.N.** "O'zbekiston iqtisodiy rayonlari". Toshkent, "O'qituvchi", 2018.
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari (<https://stat.uz>).
5. Xorazm viloyati va Qoraqalpog'iston Respublikasi iqtisodiy rivojlanish boshqarmalarining yillik hisobotlari.
6. **Raximov A.**, "O'zbekistonning yengil sanoati: rivojlanish istiqbollari". Toshkent, 2021.
7. "Amudaryo iqtisodiy rayoni yengil sanoatining rivojlanish yo'nalishlari" (ilmiy maqola). O'zbekiston Milliy Universiteti jurnali, 2022-yil soni.

•